

Зарубіжні авторські зібрання

Генрік

Ібсен

Пер Гінт

Харків
«Фоліо»
2023

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Оза — селянка, вдова

Пер Гінт — її син

Дві старі жінки з мішками зерна

Аслак — коваль

Весільні гості

Пара переселенців — чоловік і жінка

Сольвейга та Мала Гельга, їхні дочки

Музика з Гегштадта

Інгрид — його дочка

Жених і його батьки

Три пастушки

Жінка в зеленій сукні

Дід із Довра

Придворний троль. Багато інших тролів

Молоді тролі — дівчата й парубки

Відьми, домовики, лісовики, гноми

Дегенерат. **Голос із півми**. **Крики птахів**

Карі, жінка

Містер Котон

Месьє Бальон

Пани фон Еберкопф і Трумпетерштрале

Подорожні. **Злодій і укривач**

Анітра — дочка начальника бедуїнів

Араби, рабині, танцівниці

Кольос Мемнона — співак

Сфінкс із Гізе

Доктор філософії, професор **Бегриффенфельд**, директор будинку для божевільних у Каїро

Гугу — реформатор малабарської мови
Гуссеін — східний міністер
Фелак із королівською мумією
Божевільні та їхні доглядачі
Норвезький капітан корабля і його команда
Невідомий пасажир
Духовник
Похоронна процесія. Урядник. Відлив-
ник¹ гудзиків. Худий

Події драми починаються на початку XIX століття, а закінчуються в шістдесятих роках, частково відбуваються в Гудбрандській долині та її горах, частково на побережжі Марокко, в пустелі Сахарі, в будинку для божевільних в Каїро, на морі тощо.

¹ Майстер (прим. ред.).

ПЕРША ДІЯ

I. КАРТИНА

Укритий лісом згірок, біля загороди.

З гори спадає потічок. По другий бік — старий млин. Спекотний літний день.

Пер Гінт, парубок міцної статури двадцяти років спускається доріжкою. Оза, його мати, маленька, тендітна жінка слідкує за ним, лютуючи.

Оза: Брешеш Пер!

Пер Гінт: (*не спиняючись*) Ні, ні! Не брешу!

Оза: Забожись, коли це правда!

Пер Гінт: Що божитись?

Оза: Тьху! Не смієш!

Ти казок мені наплів.

Пер Гінт: (*помовчавши*) Ні, це правда, я божусь!

Оза: (*забігає перед ним*) І тобі цього не стид?

Десь пропадеш, десь дінешся,

Гави ловиш — сіно жде.

Цап тобі заліз у тім'я,

Без штанів біжиш домів,

Без добичі, голіруч, —

Й не соромишся — до цього

Матері плести казок!

Отже — де ти стрівся з цапом?

Пер Гінт: У бік від Гендина.

Оза: Ага!

Пер Гінт: Сильно вихор дув відтіль,

Через що я й міг безпечно
Крізь гущавину пройти,
За якою він...

О за: Так-так!

Пер Гінт: Прислухаюсь нишком-тишком,
Як він б'є у сніг копитом,
Подивляю пишні роги,
Що виблискують до сонця,
Підсуваюсь по камінню,
Ледве в сніг не провалюсь,
Й бачу — олень велет-красень,
Звір, якого десять літ
Тут, повір, ніхто не бачив!

О за: Боже хрять!

Пер Гінт: Аж грянув стріл.
Цап скрутився, заметався,
Та за мить, нім він піднявся,
Я у нього на хребті!
Ліве ухо — лап в долоню,
Ніж із піхви вже добув,
Мить — і в грудь його загоню...
Гу! Як зірветься шалений,
Як брикне на рівні ноги,
Як рогами не метне!
Десь полетів ніж і піхва,
А мене він поміж роги
Як не вхопить, мов в кліщі,
Як не скочить, не шугне
Просто себе по хребті...

О за: Христе!

Пер Гінт: Мамочко! Чи ти
Той хребет коли-небудь
Бачила в житті?
Га! га! Майже милю вій там в'ється,
А не ширший від пили.

А внизу — сніги стовічні,
Западні і зломи скель,
Що із них вода кипуча
На сімнадцять тисяч ліктів
Вниз валиться ревучи.
Там, в горі, по тій пилі,
Посоромитись — стрілі —
Ми шуміли наосліп!
Я і олень. Вір мені:
Ще ні раз коня такого
Під собою я не чув.
Нам назустріч й попри нас
Сонця сипалось проміння,
Наче іскри з-під копит.
А під нами, десь в безодню
Лиш вірлів¹ одних хребти
Поміж небом і водою
Розлігалися мов пух!
Ледявик валився вниз.
Але ми не чули гуку,
Що розгублювався в простір.
Лиш демонів дикі герці²,
Хороводи, співи, танці
Били в очі й уха нам.
Боже, зглянься!
Аж — нараз...
Наче камінь від удару,
З диким криком куропатва
Підірвалась з укриття.
Олень мій перелякався,
В бік метнувся, з-під копит
Ґрунт утік, і ми в безодню
Пошуміли стрімголов.

Оза:

Пер Гінт:

Боже, зглянься!

Аж — нараз...

Наче камінь від удару,
З диким криком куропатва
Підірвалась з укриття.
Олень мій перелякався,
В бік метнувся, з-під копит
Ґрунт утік, і ми в безодню
Пошуміли стрімголов.

¹ Множина від «орел» (прим. ред.).

² Бій, боротьба, поєдинок (прим. ред.).

О з а: *(хитнулася, ухопилася за пень, щоб не впасти)*

Пер Гінт: Поверх нас висока круча,
А під нами дна нема! —
Летимо крізь білу хмару,
Ростинаєм стадо мев¹,
Що тікають перед нами,
Ми ж падем все вниз і вниз,
Мов стріла з тугого лука.
Вниз я глянув — щось біліє,
Наче, оленя живіт,
Що зближається до нас,
Мамо, мамочко, це ж ми,
Відбивались в яснім плесі
Озера, що підіймалось,
В міру, як летів я вниз.

О з а: *(задихається)*

Пер! Мій Боже! Вже кінчи!

Пер Гінт: Цап із верху, цап із долу,
В тую мить саму посполу²
Досягли себе — бебевх!
Зникло все, лиш мокра хвиля
Нас піною обдала.
Та не довго, бо від маху,
Ми дісталися на твердь,
Я обняв його за шию,
Олень плив — ні круть, ні верть,
І тепер я тут.

О з а: А він?

Пер Гінт: Десь ще скаче вітрогін.

(Кляснувши пальцями й крутнувшись на зап'ятках)

Як стрінеш його — злови!

О з а: И не скрутив ти голови,
Ані ніг не поламав,

¹ Чайок *(прим. ред.)*.

² Разом, спільно, укупі з ким-, чим-небудь *(прим. ред.)*.

Твій хребет — цілий, неправда?
Боже, дякую тобі,
Що ти мав його в опіці!
Правда, пірвані штани,
Та пусте це, проти того,
Чим то міг би закінчитись
Божевільний той танок...

*(Раптом замовкає, відкривши рот і витріщившись на сина
широко відкритими очима, через хвилину знайшовши слова,
скрикує)*

Ох, брехуне ти проклятий!
Ну, і ще раз забожись!
Все оте, що ти наплів,
Чула я давним-давненько,
Ще твій тато хлопцем був,
Як це трапилося в Глезгу!

Пер Гінт: Це й мені лучилось теж —
Це трапляється частіше!

Оза: *(ідко)* Так — брехню перебрехати
Можна теж: се-те додати,
Відпорошити чистенько
І як повістку новеньку
Розказати. Власне ти
Все роздув і прибільшив,
Украсив вірлиним пір'ям,
Тут відняв, а там доправив,
Набалакав, набрехав
Так, що визнатися в тім трудно,
Що вже чулося давно.

Пер Гінт: Як би так мені хто другий
Говорив, то знав би що!

Оза: *(плаче)* Боже! Пощо я живу?
Пощо я на світ родилась!
Тут — проси, грози, однако,
Що мечи в стіну горох.

Пер Гінт: Ноне, ненечко моя,
Все те правда! Все до слова
Будь-же — знов лиш...

Оза: Геть — кажу!
Можу бути я весела,
Як мій син — така свиня?
Маю я чого радіти,
Як у мене — чорт, не син?!
(Знову плаче)

Що зосталось нам, моспане
По батьківщиві?¹ Лайно!
Зовсім зрідшало вино,
Як умер старий Разм Гінт.
Не тримав гроша в калитах,
А метав його на гній,
Купував ґрунта як стій,
Їздив в золоті, в каритах,
Все пішло. А де ж остатки?
По м'ясницях шумних, гучних,
Та по гостеньках бундючних,
Що по стінах скло товкли?

Пер Гінт: Гм, а де торішній сніг?

Оза: А мовчати ти б не міг?
Глянь, по дворі лиш до ката —
В вікнах замість шиб є шмата,
Зледащів ти, вітрогоне,
В полі пустка та облоги,
Розлізаються маетки,
Ліцитують² нас день в день!

Пер Гінт: Про що краще говорім:
Як повернеш щастю спину,
То чи знак, що вже по нім?

¹ Мається на увазі, що від спадщини нічого не зосталося (*прим. ред*).

² Продавати з аукціону (*прим. ред*).

О з а :

Ні! Бо там, де втікло щастя,
Там бур'ян тобі не вдасться.
Ну і хто ж ти? Ти — гувльвіс.
Хто що кинув, ти підніс,
Мудрий, перемудрий чіп!
Тямиш, як той з міста піп,
Що спитав тебе, як звешся,
Відповідь твою признав
Гідною самого принца,
Батько ж радий штуку втяв —
Нові сани і коня
Дав попові того ж дня.
Ой, тоді то в нас гуло,
Піп і вїйт, усе село
Пили, їли, скільки воля,
Розтягали, що було!
Та як в дїм прийшла недоля,
Всіх гостей мов замело.
Розбрелось добро із хати,
А остали діри й шмати...
(Обтирає очі запаскою)
Ну і виріс вже великий, —
Чи не час би вже подумать,
Як би матері старій
Облегчить гіркую долю,
Чи не час про те подбати,
Щоб усе не розбрелось?
(Плаче наново)
Замість того, ти даремне,
Тратиш день за днем і гріш,
Або знов лежиш на печі
І гниєш у попелі.
Вийдеш в корчму, то дівчата
Розбігаються в розтіч,
Робиш стид мені і горе,

З кожним водишся за чуб.

Пер Гінт: Ну, вже годі! (*тікає*)

Оза: (*слідкуючи за ним*) Чи ж не ти
Був у тій останній бійці
В Люнді — га? Як пси скажені
Там ви жерлися усі,
Кров текла, летіли зуби!
Чи ж не ти то ковалеві,
Що попався в твої руки
Скривив щоку, збив рам'я¹?

Пер Гінт: Видумка це все нікчемна!

Оза: (*палко*) Каська з ліса чула крик.

Пер Гінт: (*Чхає собі в лікоть*)
Так, та це ревів так я.

Оза: Ти?

Пер Гінт: Бо я дістав по шії.

Оза: Що?

Пер Гінт: Він б'є! Повір мені.

Оза: Хто?

Пер Гінт: Ну — Аслак, не хто-будь.

Оза: Тьфу! І ще раз тьфу! Ну, прошу
Та жидівська помивачка²,
Той лінтяй, кривцун, той злодій,
Той брехун, той попсуй-майстер³?
(*Знову плаче*)

Щось подібного? Я скоро

Очі виплачу. Та це,

Вже на правду, не пусте:

Він тебе б'є — дурака,

Ти ж не маєш кулака?

Пер Гінт: Будь я молот, будь клепало —

¹ Плече (*прим. ред.*).

² Мийниця посуду (*прим. ред.*).

³ Людина, яка береться ремонтувати що-небудь, не маючи відповідних навичок, і переважно все ламає (*прим. ред.*).

Мати плаче сяк чи так.

(Сміється)

Ну, потіштесь...

Оза: Що? Ти знову
Набрехав?

Пер Гінт: Тим разом — так.
Вір тепер моному слову.
(Затискає лівий п'ястук¹)
Гляньте, в тих кліщах залізних
Аслак вився.

(Затискає правий п'ястук)

Ця ж рука

Була молотом. Чи мало?

Оза: Ти повік не даш спокою,
Доки я не ляжу в гріб.

Пер Гінт: Ні, нанашко! Ти ще будеш
Їсти чисто білий хліб!
Вір мені — ціле село
Впаде ниць до твоїх ніг.
Я не все зробив, що міг!
Підожди лиш мить одну
Доки я щось славне втну!

Оза: *(згірдно²)* Ти?

Пер Гінт: Що прийде, хто ж це знає?

Оза: Так ти знай хоч те одно,
Що штанів не полатає,
Як підреш колись, ніхто!

Пер Гінт: Цісарем, царем я буду!

Оза: Так, тепер вже бистра чвірка
Геть твій розум десь несе.

Пер Гінт: Вижди лиш момент, а буду!
Дай часу, а буду князь!

Оза: Всякий чіп плете дурниці!

¹ Кулак *(прим. ред.)*.

² Зверхньо, зарозуміло, гордовито *(прим. ред.)*.

ЗМІСТ

ПЕР ГІНТ	3
Перша дія.....	7
I. Картина.....	7
II. Картина.....	21
III. Картина.....	24
Друга дія.....	34
I. Картина.....	34
II. Картина.....	36
III. Картина.....	39
IV. Картина.....	40
V. Картина.....	43
VI. Картина.....	45
VII. Картина.....	53
VIII. Картина.....	55
Третя дія.....	57
I. Картина.....	57
II. Картина.....	59
III. Картина.....	61
IV. Картина.....	68
Четверта дія.....	75
I. Картина.....	75
II. Картина.....	88
III. Картина.....	91
IV. Картина.....	91
V. Картина.....	92
VI. Картина.....	97
VII. Картина.....	101
VIII. Картина.....	107
IX. Картина.....	110

X. Картина	113
XI. Картина	113
XII. Картина	115
XIII. Картина	118
П'ята дія	128
I. Картина	128
II. Картина	135
III. Картина	138
IV. Картина	143
V. Картина	147
VI. Картина	149
VII. Картина	152
VIII. Картина	157
IX. Картина	161
X. Картина	163
XI. Картина	170

ВЕЛЕТНІ ПІВНОЧІ 173

Перша дія	176
Сцена перша	176
Сцена друга	177
Сцена третя	181
Сцена четверта	183
Сцена п'ята	184
Сцена шоста	191
Сцена восьма	191
Сцена дев'ята	193
Сцена десята	193
Сцена одинадцята	195
Сцена дванадцята	196
Сцена тринадцята	198
Друга дія	199
Сцена перша	199
Сцена друга	203
Сцена третя	204
Сцена четверта	210

Сцена п'ята.....	211
Сцена шоста.....	212
Сцена сьома.....	216
Третя дія.....	218
Сцена перша.....	218
Сцена друга.....	218
Сцена третя.....	222
Сцена четверта.....	223
Сцена п'ята.....	225
Сцена шоста.....	226
Сцена сьома.....	233
Четверта дія.....	236
Сцена перша.....	236
Сцена друга.....	241
Сцена третя.....	242
Сцена четверта.....	243
Сцена п'ята.....	243
Сцена шоста.....	244
Сцена сьома.....	244
Сцена восьма.....	247